

БУХОРОНИНГ БИРИНЧИ СУВ МИНОРАСИ

Инсон доимо ўзига қулай шароит яратишни истайди. Озиқ-овқат таъминоти, меҳнат қуролларини яратиш, уларни такомиллаштириш, шунингдек, бошпана топиш ҳаракатида бўлади. Шу тариқа аввал қишлоқлар, секин-аста шаҳарлар шаклланиб, ҳунармандчилик ривожланган. Одамлар қаерда ўтроқ халққа айланган бўлса, билинги, ўша ерда оқар сув бўлган.

Ҳиндистон, Эрон ва Европа давлатлари билан савдо ва илмий-маданий ҳамда маърифий алоқалар ўрнатилган. Шаҳарнинг «Бухорои шариф» деб номланиши ҳам бежиз эмас, сабаби, олимлар, уламо-лар шаҳри бўлганлиги сабабли унга маданият ва ислом маданияти ўчоғи, деб, тариф беришган.

Тарихчиларнинг ёзишича, X асрдаёқ Бухоро аҳолисининг кўплиги, бозорларида турли-туман маҳсулотларнинг мўллиги сабабли, «Бой шаҳар» номи билан машҳур бўлган. Шундай экан, бундай шаҳарда олиму фузалолардан тортиб,

Бухоро дунёнинг қадимий шаҳарларидан бири бўлиб, 2700 йилдан зиёдроқ вақт мобайнида Зарафшон дарёси бўйида ривожланиб келган. Бу шаҳарда милoddан аввалги II асрдан танга зарб этилиши бошланган. Бу шунинг кўрсатадики, ўша вақтлардаёқ шаҳар ривожланган бўлган. Араб халифасига қўшилгандан кейин Бухоро мусулмон оламининг маданият марказларидан бири бўлди. Бухорода ислом дунёсида ўз мавқеига эга етти пир яшаб, ижод қилиб, ислом маданиятига улкан ҳисса қўшган. Дунё цивилизациясида муносиб ўрин эгаллаган Ибн Сино, Рудакий, Фирдавсий, Имом Ал-Бухорий каби ўнлаб шахслар яшаб, ижод қилишган. Бухородан Буюк ипак йўли ўтиб, Хитой,

турли касб эгаларининг муқим яшаб қолиши табиий ҳолдир.

Бу борада сув таъминоти шаҳарда асосий ўрин эгаллайди. Эски Бухоронинг сув таъминоти бу катта ирригацион қурилишдир. Бу тармоқнинг асосини шаҳардан ўтувчи каналлар ташкил этган. Ўша пайтда шаҳарда 10 та канал ва 114 та ҳовузлар мавжуд бўлиб, шаҳарнинг маркази Шаҳристон эса сувни қудуқлардан олган. Бу ҳовузларни қуришда ерости каналлари (қувурлар) қўйилган ва бу ҳовузлар қолган ҳовузлардан 10 м чуқувроқ қазилган. Барча ҳовузлар ерости каналлари билан боғланган. Бу ерда яратилган муҳандислик иншоотлари пишиқ-пухталиги билан эътиборни тортади. Археологик қазиш ишлари чоғида топилган ер остидан ўтказилган ичимлик суви таъминоти ти-

зими оқилона йўлга қўйилганлигидан далолат беради. Ўша пайтларда ҳозирги сув тармоғига ўхшаш тизим барпо этилиб, тортилган сопол қувурлар тизимнинг ишлаш механизми ҳам оддийликдан мураккаблик сари ишлаб чиқилганлигини кўрсатади. Сувни бутун шаҳарга бирдай етказиб бериш физика фанидаги туташ идишлар қондасидан хабардор бўлишни талаб этади. Шаҳар атрофидаги сув таъминоти мироблар томонидан бошқарилган. Шаҳардаги ҳовузлар пасттексикларда жойлашган бўлиб, ундаги сув мунтазам янгиланиб, назоратда бўлган.

XX аср бошларида большевиклар томонидан бир неча кун қилинган хужумлар оқибатида шаҳар вайрон қилинган. Бу эса шаҳар сув таъминотини бутунлай издан чиқарган.

Шу сабабли, барча ерости ва ерусти ҳовузлари бутунлай бузилган. Асрлар давомида шаклланган ирригация тизими ишдан чиққан.

Натижада Бухоро шаҳри аҳолиси тоза ичимлик суви йўқлигидан азият чеккан. Аҳоли зарарланган – вирусларга, микробларга тўла ифлосланган сувни ичишга мажбур эди. Бу ҳолатдан таъсирланган бухоролик табиб Мирзо Абдулвоҳид Бурхонов (шоир) ўзининг бор бисотини сотиб, шаҳарни тоза ичимлик суви билан таъминлашга киришади.

1920 йилда Бухоро Амирининг ағдарилишидан кейин Бухоро Халқ республикаси, деб эълон қилинди. Абдулвоҳид Бурхонов ёш республиканинг таълим ва соғлиқ вазири этиб тайинланади. У 1922 йилда Германияда ўз республикасининг элчиси сифатида ишлаган вақтларда 8 дан 12 ёшгача бўлган 45 нафар болаларни йиғиб, Германияга ўқишга олиб боради. Ўша вақтда Бухорога енгил ва мустақкам канализация ва сув қувурлари зарур эди. Улар асосан Германияда ишлаб чиқарилар эди.

1927 йилда унинг раҳбарлигида Арк биноси ёнида В.Шоховнинг сув минораси қурилди. Бу минора сувни пўлат қувурлардан олар эди. Миноранинг дизайни жуда оддий. Ҳалқа пойдеворига қувватловчи ҳалқа ўрнатилган, унга ҳеч қандай мослашувларсиз металл чизиклар тўғридан-тўғри ердан бириктирилган. Уларнинг кесишган жойлари орқали ёғоч тахта ўрнатилиб, унинг устига янги қисмлар кейинги қаватни йиғиш учун блоклардан фойдаланиб кўтарилади. Босқичлар тайёр бўлганда, ўрнатиш жойи аста-секин панжара устки тугунларига ўтказилади. Юқори мустақкамлик, енгиллик, шамолнинг паст қаршилиги, монтаж тезлиги, самарадор-

лик ва ниҳоят, шаклнинг меъморий жиҳатдан тўлиқлиги бундай минораларнинг кенг қурилишига олиб келди. Қурилиш 1929 йилда ниҳоясига етади. Биринчи шаҳар сув қувури ишлай бошлади. Бу минора узоқ йиллар давомида хизмат қилди.

1975 йилда ёнғин натижасида миноранинг ёғоч қисми ёниб, яроқсиз ҳолга келган ва меъморчилик ёдгорлиги сифатида сақланган.

Бухоро вилояти ўзининг тарихий обидалари кўплиги туфайли ҳозирда энг катта туристик потенциал ҳисобланади.

2017 йил 19 июнда Президентимиз Шавкат Мирзиёев бутун Ўзбекистон бўйлаб янги иш ўринларини яратиш ва тарихий ёдгорликларни оқилона сақлаш мақсадида чет эл инвестицияларини жалб қилган ҳолда ёдгорликларни асраш тўғрисида қарор қабул қилди.

Француз инвесторлари бу объектга 200 минг евро сарфлади. Дастлаб тозалаш учун 180 м³ тупроқ олиб ташланди. Сўнгра фундамент қисми тозаланиб, қўшимча кучайтиришлар қилинди. Гумбаз ярим метр кўтарилди ва миллий кўринишга эга бўлди. Пономрамик лифт, миноранинг тепа қисмига томоша майдончаси қўйилди, шунингдек, шаҳар аҳолиси ва меҳмонлар учун кофетерий, француз ресторани, музей ва туристик маълумот марказлари ташкил этилди.

Айтиш жоизки, минора шаҳар аҳолисига ярим асрга яқин хизмат қилди. Ўз даврининг мукаммал муҳандислик иншооти бугунги кунда ҳам кўкка бўй чўзиб турибди. Бу халқимизнинг кечаги куни, аждодларимиз қолдирган тарихдир.

Ш.РАДЖАБОВ